

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kognitivně založené teorie čtenářské gramotnosti zdůrazňují, že čtení textů v tištěné podobě má interaktivní povahu a porozumění těmto textům má konstruktivní povahu (Binkley & Linnakylä, 1997; Bruner, 1990; Dole, Duffy, Roehler, & Pearson, 1991). V ještě větší míře to platí pro elektronické texty (Fastrez, 2001; Legros & Crinon, 2002; Leu, 2007; Reinking, 1994). Čtenář si vyvozuje význam přečteného textu tím, že uplatní své předchozí znalosti a celou škálu textových a situačních vjemů, které jsou často sociálně a kulturně podbarveny. Při vyvozování významu používá čtenář různé postupy, dovednosti a strategie, které slouží k podpoře, kontrole a upevňování porozumění. Předpokládá se, že tyto postupy a strategie se mění spolu s kontextem a záměrem čtenáře v průběhu toho, jak přichází do styku s různými souvislými i nesouvislými tištěnými texty a (zpravidla) se soubory elektronických textů.

Definice čtenářské gramotnosti pro šetření PISA 2000 je následující:

Čtenářská gramotnost představuje porozumění psanému textu, používání psaného textu a přemýšlení o něm za účelem dosažení cílů jedince, rozvoje jeho vědomostí a potenciálu a za účelem jeho aktivní účasti ve společnosti.“

Definice čtenářských dovedností v šetření PISA 2009 přidává mezi základní složky čtenářské gramotnosti čtenářskou angažovanost:

Čtenářská gramotnost představuje porozumění, využívání, posuzování a angažování se v psaných textech za účelem dosažení cílů jedince, rozšíření jeho znalostí a potenciálu a aktivní účasti ve společnosti.

Níže uvádíme zamyšlení nad jednotlivými částmi této definice, které zohledňují jak její původní rozpracování, tak i další vývoj v definování této oblasti. Při tom využíváme poznatky z šetření PISA i z jiných empirických studií, z vývoje teorií a z měnící se povahy světa.

Čtenářská gramotnost...

Namísto „čtení“ se v definici upřednostňuje pojem „čtenářská gramotnost“, protože laické veřejnosti pravděpodobně podá přesnější představu toho, co výzkum měří. „Čtení“ je většinou chápáno jen jako samotné dešifrování psaného textu nebo jako čtení nahlas, zatímco záměry tohoto šetření jdou do větší šířky a hloubky. Čtenářská gramotnost zahrnuje široké spektrum kognitivních kompetencí, od základního dekódování znaků ke znalosti slovní zásoby, gramatiky a širší lingvistiky, znalosti o struktuře textu a jeho charakteristických vlastnostech, až k všeobecnému porozumění světu. Zahrnuje též metakognitivní dovednosti, tzn. povědomí o různých účinných postupech při zpracovávání textů a schopnost je při čtení využívat. Metakognitivní dovednosti jsou uplatňovány tehdy, když čtenáři promýšlejí, kontrolují a upravují své čtenářské činnosti za účelem dosažení určitého cíle.

Z historického hlediska odkazuje pojem „gramotnost“ k nástroji, který čtenáři používají k získávání a k předávání psaných a tištěných informací. Pojetí četby jako nástroje je blízko představě o „čtenářské gramotnosti“, jak je vyjádřena v šetření PISA: aktivní, účelné a funkční uplatnění čtenářských dovedností v rozmanitých situacích a pro různé účely. Do šetření PISA je zahrnuto široké spektrum žáků. Někteří z těchto žáků budou po skončení střední školy dále pokračovat ve studiu na univerzitě a možná budou usilovat o akademickou kariéru; někteří získají při přípravě ke vstupu na pracovní trh jiné střední či vyšší vzdělání a někteří na pracovní trh vstoupí bezprostředně po ukončení povinné školní docházky. Ať již se jedná o žáky se zájmem o akademickou dráhu či o vstup na trh práce, čtenářská gramotnost jim všem umožní, aby se mohli aktivně účastnit života ve své komunitě, a bude jim k užítku v ekonomické a osobní oblasti jejich života.